

УДК 378

Прокопова О.П.

к.пед.н., доцент кафедри професійної освіти

E-mail: Prokopylia@mail.ruПодільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський**ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ОСНОВНА
УМОВА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ИНЖЕНЕРА-
МЕХАНІКА****Prokopova O.P.**

Ph.D. (Pedag. sciences), Associate Professor, Department of Professional Education

E-mail: Prokopylia@mail.ruState Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi**THEIR LANGUAGE OF CULTURE AS A BASIC
CONDITION OF THE FORMATION OF MODERN
MECHANICAL ENGINEER****Анотація**

Вступ. Мовна культура є складовою у процесі підготовки сучасного інженера-механіка. Розглянуто формування та значення професійної мовленнєвої культури майбутнього інженера-механіка. Зазначено основні аспекти формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців. Визначено чинники, що впливають на мовленнєву культуру та структурні особливості мовлення інженера АПК.

Методи. аналіз філологічної, методичної, педагогічної наукової літератури, опитування респондентів, узагальнення та моделювання проблеми дослідження.

Результат. описано характеристики понять «культури мови», «мовної культури», «мовної компетентності», «мовної компетенції» у підготовці інженерів-механіків у аграрному вузі. Визначено чинники та структурні особливості мовлення інженера сільськогосподарської галузі.

Перспективи. Потребує вивчення проблема наступності та неперервності вдосконалення мовної культури у процесі підготовки інженера-механіка в аграрному закладі освіти.

Ключові слова: мовна культура; компетенція; компетентність; мовна компетенція; комунікативна компетенція; професійна комунікативна компетентність.

Abstract

Introduction. Modern requirements to the activity of an engineer-farmer need the development of new concepts and models of psychological and pedagogical training in the specialized university. This model, focused on the formation of administrative and human competencies of future specialists, should be based on certain methodological characteristics.

Methods: philological analysis, methodological, pedagogical scientific literature survey respondents, synthesis and simulation research problems.

Results. Description of the characteristics of the concepts of "cultural language", "language culture", "linguistic competence", "linguistic competence" in the preparation of mechanical engineers in the agricultural college. Factors and structural features broadcast engineer agricultural sector.

Discussion. Needs study the problem of succession and continuity of improving language culture in the preparation of mechanical engineer in agricultural education institutions.

Keywords: language culture; competence; competence; language competence; communicative competence; professional communicative competence.

Аннотация

Вступ. Языковая культура является составной в процессе подготовки современного инженера-механика. Рассмотрено формирование и значение профессиональной речевой культуры будущего инженера-механика. Указаны основные аспекты формирования речевой культуры будущих специалистов. Определены факторы, влияющие на речевую культуру и структурные особенности речи инженера АПК.

Методы: анализ филологической, методической, педагогической научной литературы, опрос респондентов, обобщение и моделирование проблемы исследования.

Результаты. Описаны характеристики понятий «культуры речи», «языковой культуры», «языковой компетентности», «языковой компетенции» в подготовке инженеров-механиков в аграрном вузе. Определены факторы и структурные особенности речи инженера сельскохозяйственной отрасли.

Перспективы. Требуется изучения проблема преемственности и непрерывности совершенствования языковой культуры в процессе подготовки инженера-механика в аграрном учебном заведении.

Ключевые слова: языковая культура; компетенция; компетентность; языковая компетенция; коммуникативная компетенция; профессиональная коммуникативная компетентность.

Вступ. Вступ України у формування єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти зажадало від усіх національних систем вищої освіти реалізацію спільних дій у проведенні серйозних реформ.

Дані перетворення, а також включення вищої школи у господарські відносини зумовило розширення функцій професійної освіти, яке має не тільки забезпечувати підготовку висококваліфікованих кадрів, але й реалізувати багато інших функцій: соціальної мобільності, нарощування інтелектуального потенціалу суспільства, поширення найбільш соціально значущих культурних норм і т. п. Серйозною вимогою суспільства до вищих навчальних закладів стало забезпечення професійної культури особистості студента. У зв'язку з такою широкомасштабною модернізацією у сфері освіти проблеми підготовки компетентних фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку праці, набуває особливої актуальності. Ми вважаємо, що в сучасних соціально-економічних умовах більша роль має належати формуванню мовної культури майбутніх інженерів-механіків.

При розробці державних освітніх стандартів вищої професійної освіти третього покоління, володіння нормативною культурою мовного спілкування рідною та іноземною мовою в побутовій, науковій та виробничій сферах виступає однією із вимог щодо підготовки випускника вузу.

У нові стандарти включено такі вміння студентів технічних вузів: збір наукової інформації, підготовка оглядів, анотацій, складання рефератів і звітів, бібліографії, аналіз інформації, участь у наукових дискусіях і процедурах захисту наукових робіт різного рівня, виступ із доповідями та повідомленнями із тематики проведених досліджень і т. д. Посилення уваги до науково-дослідницької діяльності – означає і необхідність розвитку ряду мовних навичок і умінь. Це в свою чергу також підтверджує необхідність формування мовної культури студентів. Використання літературної мови, володіння виразними мовними засобами, вміння викладати свої ідеї письмово – є складовими якістьми у становленні компетентності інженера-механіка.

Комунікація як здатність до продуктивного спілкування з іншими учасниками

інженерно-механічної діяльності – вважається названа однією з універсальних і професійних компетенцій майбутнього фахівця. Отже, вимоги ринку праці, з одного боку, і освітні стандарти – з іншого – визначають необхідність формування мовної культури студентів.

У сучасному суспільстві існує надзвичайно багато технологічних проблем, і саме майбутні фахівці покликані забезпечити їх вирішення. Майбутніх інженерів АПК сьогодні необхідно озброїти не тільки базовими знаннями, прищепити гнучкість і адаптивність, а й розвинути незалежне мислення, навчити конструктивно вирішувати проблеми й прищепити прагнення до безперервної самоосвіти. Конкурентоспроможні фахівці повинні володіти такими якостями як відповідальність, самостійність, здатність аналізувати ситуацію. Не менш важливі й такі якості як уміння спілкуватися, переконувати, аргументувати, правильно вести суперечку, відстоювати свою думку, грамотно спланувати мову, зміст спілкування, знайти адекватні засоби для передачі всього змісту. Фахівці повинні залишатися конкурентоспроможними протягом всього життєвого циклу їх професійного життя.

Для цього у програму навчання інженерів-механіків сільського господарства варто включати розвиток «надпрофесійних» навичок. До них належать навички комунікації рідною та іноземними мовами. Це пов'язано з такими змінами в сучасній фаховій практиці, як збільшення документообігу, обумовлене впровадженням системи менеджменту якості; збільшення кількості інструкцій, регулярне оновлення документації і систематичні виробничі звіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мовленнєвої культури особистості є дуже актуальною у наш час. Дослідженням цієї проблеми займаються багато вчених: Ю. Бельчиков, Є. Боринштейн, Н. Буланкіна, Т. Коць, Л. Луньова, Л. Масенко, Л. Мацько, В. Пасинок, Т. Потоцька, М. Сердюк, Л. Ставицька та ін.

Проблемі формування органічної мовної особистості присвячені праці Л. Кравець, Л. Мацько, Л. Паламар, Л. Струганець, Я. Чорненького. Науковці підкреслюють важливу роль мовної освіти у формуванні професійної мовленнєвої культури майбутнього фахівця.

Дослідження відомих педагогів та психологів К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, П. Каптерева, П. Блонського, Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, О. Никифорової, Л. Жабицької, Р. Бамбергера, Л. Беленької та інших мають великий вплив на розвиток мовленнєвої культури сучасної молоді.

У різний час питанню вивчення культури мови приділяли увагу відомі вчені М. Шанський, Л. Булаховський, В. Виноградов, І. Білодід, Л. Пустовіт, Т. Бугайко, Є. Пасічник, Н. Волошина, В. Русанівський, С. Ярмоленко, Л. Мацько, М. Плющ, В. Пахаренко, Т. Крайнікова, Г. Токмань, Н. Пасік, В. Калашник, О. Білецький та інші.

Оскільки проблема управління впливом мовної культури під час професійної підготовки майбутніх інженерів-механіків є актуальною, то виникає необхідність зазначити основні аспекти формування мовної культури майбутніх інженерів АПК.

Саме тому, **метою** статті є аналіз особливостей формування мовної культури майбутнього інженера-механіка. Вияснити та порівняти зміст понять «мовна культура», «культура мови». Проаналізувати дефініції поняття «мовленнєва культура». Визначити чинники, що впливають на мовленнєву культуру майбутнього інженера сільськогосподарської галузі. Розглянути структурні особливості мовлення майбутнього фахівця.

Методологія: аналіз філологічної, методичної, педагогічної наукової літератури, опитування респондентів, узагальнення та моделювання проблеми дослідження.

Результати. «Компетенція» і «компетентність» сьогодні є основою будь-якої

тпрофесійної діяльності. Визначимо і розмежуємо основні дефініції, пов'язані з даною проблемою. Поняття «професійна комунікативна компетентність» - це інтегральне поняття, яке включає такі вміння, як вільне володіння професійними мовними жанрами, вміння грамотно використовувати термінологію, використання етикетні формули спілкування, вміння створювати тексти.

Комунікативна компетентність – це володіння складними комунікативними навичками й вміннями, формування адекватних умінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету в сфері спілкування, дотримання правил поведінки, вихованість, орієнтація у комунікативних засобах, властивих національному, статусному менталітету, що можуть використовуватися у межах даної професії.

Комунікативна компетенція – це здатність засобами мови, що вивчається здійснювати мовну діяльність відповідно до цілей і ситуацією спілкування у межах тієї чи іншої сфери діяльності. В її основі лежить комплекс умінь, що дозволяють брати участь в мовному спілкуванні, у його продуктивних і рецептивних видах.

Мовна компетенція входить у структуру комунікативної компетенції і визначає зміст мовленнєвої компетентності. Мовна компетентність визначається як знання законів функціонування мови і мовлення та здатність до їх використання з метою вирішення професійних завдань. Мовну компетентність можна конкретизувати тільки тоді, коли визначена мовна компетенція.

Компетенція окреслює межі проблеми, компетентність ж передбачає шляхи її вирішення. Мовна компетентність є частиною професійної комунікативної компетентності фахівця.

Культура мови – сукупність красномовства, чіткого дотримання норм літературної мови, що виключають ненормативну, жаргону лексику; активна протидія вживанню чужих слів і виразів; виховання у студентів потреби послуговування чистотою рідною мовою, уникнення всього того, що спотворює її (2, с. 91).

Слід відрізнити терміни «культура мови», «мовна культура» і «комунікативна культура». Мовна культура – це рівень комунікативної компетенції окремої людини або групи осіб, ставлення людини до мови, її нормам, до культурних і моральних цінностей. Тобто мовна культура має на увазі не тільки володіння нормами літературної мови, а й уміння обирати найбільш достовірний варіант з усіх існуючих.

Тому так важливо виховувати в студентах свідоме ставлення до вибору і вживання мовних засобів у мовній практиці.

Комунікативна культура – це сукупність умінь і навичок у галузі засобів спілкування і законів міжособистісного взаємодії, які сприяють взаєморозумінню, ефективному вирішенню завдань спілкування. Поняття «комунікативна культура» хоча і близьке до поняття «мовна культура», проте відрізняється від нього за рахунок того, що комунікативна культура спрямована на контакт зі співрозмовником і включає в себе не тільки мовну поведінку (в тому числі прогнозування мовної поведінки співрозмовника), а й здатність до емпатії, автентичності, ініціативності допитливості і т.п. Тому ми можемо говорити про те, що мовна культура входить до складу комунікативної культури особистості.

Таким чином, розглянувши основні дефініції обраної нами проблеми, ми можемо визначити основні відмінності терміна «мовна культура» від термінів «культура мови», «мовна компетентність», «комунікативна компетенція», «комунікативна культура» і т. д. Мовна культура є практичною реалізацією культури мовлення. Мовна компетентність і мовна компетенція входять до складу мовної культури і визначають її зміст. У той же час мовна культура є показником комунікативної компетенції і входить до структури комунікативної культури людини.

Ми вважаємо, що у процесі підготовки майбутніх інженерів-механіків необхідно особливу увагу приділяти саме формуванню мовної культури, так як, по-перше, зміст обов'язкового курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» - є чудовою основою для вирішення даного завдання, по-друге, формуючи мовну культуру студентів, ми тим самим сприяємо становленню їх як конкурентноспроможного фахівця.

Мовна культура є частиною загальної культури людини, вона відображає культуру поведінки, культуру мислення, характеризує моральний і духовний образ особистості, впливає на ефективність її мовної діяльності, є важливою умовою професійного успіху. Культура, на наш погляд, мотивує сам вибір і явно передбачає, а іноді і реформує систему мовних засобів.

Успішна у спілкуванні людина – не та, яка може вибудувати граматично правильну пропозицію, говорить побіжно і використовує лінгвістично грамотні конструкції або інтуїтивно знає систему роботи мови, будучи його носієм, а та, яка може точно передати зміст свого висловлювання слухачеві.

Отже, суть виховання мовної культури полягає в тому, щоб навчити студентів вибирати з усього різноманіття мовних засобів оптимальні, контролювати свою мовну діяльність, знати моделі мовної поведінки в різних соціально-економічних ситуаціях, поважати традиції рідної мови.

Мовна культура виявляється у чотирьох аспектах, що пов'язані між собою.

1. Нормативний аспект – знання норм літературної мови. Одним із видів професійної діяльності майбутнього інженера є ведення технічної документації, розроблення технічних регламентів, інших нормативних документів та керівних матеріалів. Випускник вищого навчального закладу повинен логічно правильно, аргументовано і зрозуміло будувати усну та письмову мову, створювати тексти професійного призначення. Тому необхідно, щоб майбутній інженер-механік знав орфографічні, пунктуаційні, орфоепічні, стилістичні та інші норми мови. Знання норм літературної мови і вміння їх застосовувати у мовній практиці виступає одним із показників рівня мовної культури.

2. Комунікативний аспект – уміння обирати адекватні мовній ситуації засоби спілкування, визначати цілі і завдання комунікації, орієнтуватися в ситуації спілкування. Під час навчання студент має виконати наступні види діяльності: планування роботи колективу виконавців; участь в організації та проведенні різних типів семінарів, конференцій, нарад, ділових і офіційних зустрічей, консультацій, переговорів; участь у наукових дискусіях і захисті наукових робіт різного рівня; виступ із доповідями та повідомленнями із тематики проведених досліджень. Отже, крім володіння нормами літературної мови, майбутньому інженеру АПК важливо вміти грамотно будувати різні акти комунікації. Сформованість комунікативних умінь, знань і використання цих знань на практиці – є ще одним показником мовної культури майбутнього фахівця.

3. Етичний аспект – знання норм поведінки, мовного етикету. Конкурентноспроможний фахівець повинен знати правила мовного й ділового етикету. Ці знання виявляються у мовній поведінці. Мовна поведінка - це форма прояву мовного спілкування, а мовна діяльність - це зміст мовного спілкування. Мовна поведінка людини в цілому свідчить про її загальну ерудицію, особливості інтелекту, мотивації поведінки та емоційного стану. Майбутньому інженеру-механіку необхідно віднаходити організаційно-управлінські рішення у нестандартних ситуаціях, розробляти алгоритми їх реалізації і нести за них відповідальність; володіти навичками соціальної взаємодії на основі прийнятих у суспільстві моральних і правових норм. Сучасний випускник повинен вміти відстоювати свою точку зору, не руйнуючи відносин; бути готовим до кооперації з колегами, у роботі в колективі на загальний результат, вирішувати конфліктні ситуації і т. д.

Тому потрібно виховувати у студентах правильну поведінку під час розмови, звички щодо використання стриманих, але виразних жестів, піклуватися про зовнішній вигляд. Уміння адекватно використовувати мовний матеріал з метою спілкування, дотримання мовного етикету також виступає показником мовної культури майбутнього інженера.

4. Естетичний аспект - це уявлення про те, що красиво і що некрасиво у мові [6]. Він тісно пов'язаний із етичним аспектом і передбачає прояв доброзичливості, поваги до людської гідності. У майбутніх фахівців потрібно виробляти вміння створювати сприятливий психологічний клімат; навчати толерантності у відносинах, спілкуватися, не пригнічуючи особистості іншого. Вступаючи у спілкування, студенти повинні вміти знаходити естетично правильні форми вираження своїх думок. Естетично значимими також є засоби і способи комунікації (мова, інтонація, міміка, жести). Естетичність мови, на наш погляд, постає важливим показником рівня мовної культури конкурентоспроможного випускника аграрного вузу.

Висновки. Виходячи з аналізу даних аспектів, ми можемо зробити висновок про те, що виховання мовної культури майбутніх інженерів-механіків має включати в себе наступні аспекти: формування знань про норми літературної мови і практичне використання цих знань у мовній практиці; розвиток комунікативних навичок й здатності орієнтуватися й грамотно проявляти себе у різних ситуаціях спілкування; набуття знань і дотримання норм мовного етикету; формування уявлення про естетичність мови.

Будь-який продукт людської думки й діяльності заснований на передачі відповідної інформації, точно описує технологію його виробництва. Отже, комунікація безпосередньо впливає на успішність впровадження нових розробок. Тому документація повинна бути однозначно інтерпретована і коректна з точки зору мовної культури та грамотності. Люди, що мають вроджені ораторські якості і вміння спілкуватися, швидше просуваються по службових сходах на управлінські позиції і мають більше можливостей втілювати свої ідеї, домагатися фінансування своїх проєктів, досягати кращих результатів і налагоджувати зворотний зв'язок для коригування дій [5].

Парадокс сучасної освітньої політики вузів полягає у наступному: вважається, що студент у процесі засвоєння спеціальних знань формує власну мовну культуру автоматично. Однак у типового випускника технічного профілю недостатньо розвинені саме мовні навички. У такому випадку виходить, що недостатній рівень мовної культури може стати для молодих фахівців тим недоліком, який буде перешкоджати їх кар'єрному зростанню і професійним досягнень. Освітній процес повинен бути спрямований на формування мовної культури майбутніх інженерів-механіків. Це дозволить підготувати сучасного конкурентоздатного фахівця, який буде впевнено орієнтуватися у ситуації збільшення документообігу, зможе брати активну участь у науковій діяльності, вести ділові переговори, адекватно виявляти себе у різних соціально-економічних ситуаціях. Саме людина високої мовної культури викликає більшу довіру й повагу, що, безсумнівно, стає запорукою успішної кар'єри і більшої затребуваності на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Даниленко В. П. Лингвистическое изучение терминологии и культуры речи // Актуальные проблемы культуры речи. - М., 1971. - С.28-32.
2. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения: Учебное пособие - К.: УМКВО, 1989. - 103 с.
3. Кучерук О. Уміння - передусім. Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості. // Українська мова й література в нсередніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2008. - №10. - С.18 -24.
4. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо // Дивослово. - 2001. - № 9. - С. 2-3.
5. Михайлюк В. Переклад у формуванні культури ділового мовлення // Дивослово. - 1999.

- № 7. - С.26-29.

6. Основні ознаки культури мови і мовлення вчителя [електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://studentam.net.ua/content/view/3462/97//6>.

7. Паламар Л. Проблеми функціонування української мови у вузах у період національного відродження // Українська мова у вищих навчальних закладах України. - К.: ІСДО, 1993. - С. 3-11.

8. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів // Українська мова і література в школі. 2003. №1. С. 6265

References

1. Danilenko V.P. (1971) Lingvisticheskoe izuchenie terminologii i kul'tury rechi *Aktual'nye problemy kul'tury rechi- M., 1971. - S.28-32* [in Russian].

2. Kijak T.R. (1989) Lingvisticheskie aspekty terminovedenija: Uchebnoe posobie [Linguistic aspects of terminology: Textbook] - К.: УМКВО, 1989. – 10 [in Russian].

3. Kucheruk O. Uminnia - peredusim. Kompetentnisnyj pidkhid do formuvannia natsional'nomovnoi osobystosti *Ukrains'ka mova j literatura v nserednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh. - 2008. - №10. - S.18 -24* [in Ukrainian].

4. Mats'ko L. Matymemo te, scho zrobymo *Dyvoslovo. - 2001. - № 9. - S. 2-3* [in Ukrainian].

5. Mykhajliuk V. Pereklad u formuvanni .kul'tury dilovoho movlennia *Dyvoslovo. - 1999. - № 7. - S.26-29* [in Ukrainian].

6. Osnovni oznaky kul'tury movy i movlennia vchytelia [elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu do statii : <http://studentam.net.ua/content/view/3462/97//6> [in Ukrainian].

7. Palamar L. Problemy funktsionuvannia ukrains'koi movy u vuzakh u period natsional'noho vidrozhennia *Ukrains'ka mova u vyschykh navchal'nykh zakladakh Ukrainy. - К.: ISDO, 1993. - S. 3-11* [in Ukrainian].

8. Tots'ka N. Metodyka roboty vykladachiv vyschoho tekhnichnoho navchal'noho zakladu nad ukrains'kym profesijnym movlenniam studentiv *Ukrains'ka mova i literatura v shkoli. 2003. №1. S. 6265* [in Ukrainian].